

ალ-ჰარირის მაკამების როლი 21-ე საუკუნეში
THE ROLE OF THE MAQAMAT BY AL-HARIRI
IN THE 21ST CENTURY

ნინო დოლიძე
Nino Dolidze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
Faculty of Humanities

საკვანძო სიტყვები: კლასიკური მაკამა, თარგმანი, გლობალური
ინგლისური

Keywords: Classical Maqama, Translation, Global English

2020 წელს ნიუ-იორკში არაბი კლასიკოსის ალ-ჰარირის (1054-1122) მაკამების ინგლისური თარგმანი გამოიცა. მაღალფარდოვანი ენისა და სიტყვათა თამაშის გამო ეს ტექსტი ევროპაში თავიდანვე უთარგმნელად მიიჩნიეს. გარდა იმისა, რომ მაკამებში გართმულ პროზას ცვლის პოეზია, დახვეწილ სტილს კი – მოხეტიალე მათხოვართა მეტყველება, მაგ., 28-ე მაკამაში გვხვდება სულ უწერტილო ფრაზები, მე-6-ში მხოლოდ წერტილიანი ასოებისგან შემდგარ სიტყვას უწერტილო ასოებისგან შემდგარი ცვლის; მე-8, 35-ე, 43-ე, 44-ე მაკამებში გართმული პროზითა თუ ლექსით გადმოცემული ამბავი ისეთი მრავალმნიშვნელობიანი სიტყვებისგან შედგება, რომ მისი შინაარსის გაგება ორგვარად შეიძლება; მე-16-ში გვხვდება პალინდრომები, მე-17-ში მთავარი გმირის ქადაგება თავიდანაც შეიძლება წაიკითხო და ბოლოდანაც; 32-ეში სიტყვების თამაშით აგებული გამოცანებია და ა.შ. ჯერ კიდევ სილვესტერ დე სასი მიუთითებდა ალ-ჰარირის „მაკამების“ ფრანგული თარგმანის შესავალში (1822) – აქ მთავარი ფორმაა და მისი თარგმნა შეუძლებელიაო. მართლაც, ყველა ის მთარგმნელი, რომელმაც მაკამების ლექსიკურ თარგმანს მიჰყო ხელი, ფაქტობრივად ხელმოცარული დარჩა.

მაიკლ კუპერსონის აზრით, თუ გვინდა, რომ მაკამები თანამედროვე ეპოქაში გახდეს პოპულარული, არაფერს მოგვცემს მეტაფრაზა ან პარაფრაზა. ასეთი თარგმანი შეიძლება მხოლოდ სალიტერატურო არაბულის შემსწავლელი სტუდენტებისთვის გამოდგეს. რიგითი მკითხველი მას ვერ წაიკითხავს და კვლავ არაფერი ეცოდინება ამ უნიკალური ძეგლის შესახებ. ამიტომ მთარგმნელმა იმიტაცია უნდა მიმართოს. თავად კუპერსონმა გლობალური ენის შესაძლებლობები გამოიყენა, სიტყვათა თამაშში ინგლისურის ორმოცდაათ სხვადასხვა რეგისტრში გადაიტანა, წერტილიანი და უწერტილო ასოების მონაცვლეობა ფრანგული და გერმანული წარმოშობის სიტყვების მონაცვლეობით ჩაანაცვლა, არაბულ-სპარსული სახელები – ირლანდიურით და სხვ. მაგ., 27-ე მაკამაში, რომელიც შეიცავს ცხენის მოპარვის ფაქტს, მან ამერიკული ვესტერნის სლენგი გამოიყენა,

ხოლო ლექსების თარგმნისას – სხვადასხვა ინგლისურენოვანი პოეტების მოდელები. კუპერსონმა ძირითადად სამი სახის იდიომა აირჩია: 1) კონკრეტულ მწერალთან დაკავშირებული (მაგ., ჩოსერთან მე-10 მაკ.), 2) გლობალური (მაგ., სინგაპურული (3), შოტლანდიური (14), ინდური (15), ესპანური (16), ახალი ზელანდიის (28), აფრო-ამერიკული (21), ნიგერიული...) და 3) ჟანრგონი (მაგ., საქმიანი მოლაპარაკების (32), იურიდიული დოკუმენტების (32), აშშ კოლეჯის (37), ლონდონის (23, 44), ქურდული (42) სლენგი...)

ალ-ჰარირის მიზანი არაბულის როგორც „ღვთის ენის“ უნიკალურობის წარმოჩენა იყო, თუმცა ის „მოიკოჭლებდა“ ჟანრგონის გამოყენების კუთხით, რადგან სალიტერატურო არაბული, როგორც წმინდა და შეუღებავი, დაკანონებული ენა, ამ მხრივ დიდი ინტერპრეტაციის საშუალებას არ იძლეოდა. კუპერსონს ამგვარი შეზღუდვა არ ჰქონია. ის შეეცადა, თანამედროვე გლობალური (ლიტერატურული თუ არალიტერატურული) ინგლისურის შესაძლებლობები წარმოეჩინა ისე, როგორც ალ-ჰარირი თავის დროზე კლასიკური არაბულის წარმოჩენას ცდილობდა. მივიღეთ საინტერესო თანამედროვე თარგმანის ნიმუში, რომელთან მიმართებაშიც შეიძლება გამოვიყენოთ არა მხოლოდ ტერმინი Englishing, არამედ ასევე Transculturation. მთარგმნელი აქვე განმარტავს: „მე ვცვლი სიტყვებს, მაგრამ არა აზრს მაშინ, როცა იმიტატორს შეუძლია ზოგიერთ შემთხვევაში აზრიც კი შეცვალოს. ჩემი თარგმანი, პირველ რიგში, პერფორმანსია, რომელიც უნდა წაიკითხო როგორც ენის ზეიმი“. სპეციალისტების მხრიდან კუპერსონის ნამუშევარმა არაერთი დადებითი შეფასება მიიღო და უკვე რამდენიმე პრიზი დაიმსახურა.

უახლესი თარგმანი ტიპური პოსტორიენტალისტური მცდელობა გახლავთ, როცა მთარგმნელი ცდილობს, ორიგინალს მიუდგეს როგორც მხატვრულად ღირებულ ტექსტს და ეცადოს, შინარჩუნოს მისი სული. თუმცა მთარგმნელის მიერ ნაწარმოების მხოლოდ ენობრივ-ლინგვისტური მხარეა წინ წამოწეული მაშინ, როცა ალ-ჰარირის მაკამები თავისი დროისთვის საკმაოდ პროგრესული ლიტერატურული მოვლენა იყო, რომელ-

მაც საუკუნეებით დაასწრო რენესანსულ პიკარესკულ რომანს მხატვრული რეალობის შექმნის, განზოგადებული ტიპაჟების ხატვის, არაცალსახად დადებითი ან უარყოფითი გმირების, პრიმიტიული სოციალური კრიტიკის კუთხით, ეს ყველაფერი კი ლიტერატურული კანონით შეზღუდულ გარემოში მოხერხდა.

კუპერსონის აზრით, კარგი თარგმანი მოშინაურებაა, „მოშინაურებული“ ან „გაფეტიშებული“ თარგმანი კი ხშირ შემთხვევაში იდეოლოგიზირებულია. ნებისთ თუ უნებლიეთ, მასაც თანამედროვე ინგლისურის შესაძლებლობების გამოძეურება მეტად გამოუვიდა, რაზეც ოქსფორდის უნივერსიტეტის ემერიტუს პროფესორმა ვან გელდერმა შენიშნა: „ამ თარგმანის მკითხველი ინგლისურის შესახებ უფრო მეტს შეიტყობს, ვიდრე არაბულის შესახებო.“

ალ-ჰარირის მაკამები იქცა იმ უნიკალურ ტექსტად, რომლის თარგმნასაც სხვადასხვა ეპოქაში ამა თუ იმ ენის შესაძლებლობების წარმოსაჩენად ეჭიდებოდნენ. 21-ე საუკუნეში ის მოგვევლინა გლობალური ინგლისურის ზეიმად, ერთგვარ შვებად ინტერნეტ-საზოგადოებისთვის, სადაც მეტყველებენ არა არსზე და არსებითზე, არამედ ალგორითმულად და ალგორითმებით. ამერიკელმა მკითხველმა ალ-ჰარირის მაკამების უახლესი თარგმანი შეაფასა როგორც ლინგვისტური სახელმძღვანელო, რომელმაც კომპიუტერის ეპოქაში დაღუპვის გზაზე მდგარი ინგლისური ენა უნდა გადაარჩინოს.

ლიტერატურა:

- ბლაშერი, რ. – Blachère, R. (1989) al-Harīrī. The Encyclopaedia of Islam, Vol. VI, Leiden-New York-Köln: E.J.Brill.
- დოლიძე, ნ. – Dolidze, N. (2012), Arabic Maqāmāt and Spanish Picaresque Novel (Comparative analysis of al-Hamadānī's Maqāmāt and The Life of Lazarillo de Tormes and His Fortunes and Adversities by anonymous author), Homo Lokuens, Vol. 4, Multilingual Association Journal, Tbilisi: Universali.
- კუპერსონი, მ. – Cooperson, M. (2021), Note on the translation, Imposters by al-Hariri, NYU Press.

- აღ-ნადაფი, აჯ. – Naddaf, AJ. (2021), Rebuilding that Old Tower of Babel, A Talk with Michael Cooperson, “Untranslatable”, A series of talks about classical Arabic literature with AJ Naddaff.
- https://arablit.org/2021/09/27/rebuilding-that-old-tower-of-babel-a-talk-with-michael-cooperson/?fbclid=IwAR00Erd0ppqalbeUq77_KDZyZhU1kSJKZ7VtdjUzMm8fE8kocU_tpV7_UMQ
- ნიკოლსონი, რ.ა. – Nicholson, R.A. (1962), A Literary History of the Arabs. Cambridge: Cambridge University Press, 1962.

In 2020 the English translation of the *Maqamat* by Arab writer al-Hariri (1054-1122) was published in New York. From the moment of its appearance in Europe, this text was marked as untranslatable because of its eloquent language and play of words. Besides the rhymed prose, verses, different styles, there are sentences in which every word consists of entirely undotted letters (*maqama* 28); sentences in which every second word contains only dotted letters and the remaining words only undotted letters (6), there is a story or poem that contain so many words with a double meaning that it can be read as telling an equally coherent story about something else (8,25,43,44); there are palindromes (16,17), legal riddles (32) etc.

According to M. Cooperson, if we want *Maqamat* to become popular in modern times, metaphrase or paraphrase wouldn't help us. Such kind of translation might be used only with the students of Arabic. The ordinary reader wouldn't read it and he'd never know anything about this wonderful piece of classical Arabic literature. The translator should use the method of imitation. That is why Cooperson used the possibilities of global English. He transformed Arabic wordplay into fifty different registers in English. Instead of Arabo-Persian proper nouns, he used Irish. Alternation of dotted and undotted letters he replaced by the alternation of Germanic and French words... The translator used three types of Idioms: 1) distinctive literary style of English speaker authors as Chaucer, Woolf, Dickens... 2) global style as Scottish, Indian, Nigerian, Singaporean, Spanglish, Kiwi, middle Harlem Jive 1940... 3) jargon as management speak, American college slang, Cockney, etc.

The aim of al-Hariri was to show the uniqueness of Arabic as God's Language. As literary Arabic was pure, canonical, the author couldn't use too much jargon. Unlike him, Cooperson, besides the literary and historical English, used spoken or global styles to show opportunities of modern language just as al-Hariri tried to do that with Arabic. *Impostures* is not only a result of Englishing, but it is Transculturation as well. Cooperson explains in his *Note*, that his translation is a performance, first of all, which must be read as a celebration of language. *Imposters* has already earned good reviews and several important prizes as the best translation.

This newest translation is a typical attempt of the so-called post-orientalist approach – to appreciate the original as a literary work and to preserve its spirit. But the translator underlines only linguistic advantages of the *maqamat* and he never mentions that the *work of al-Hariri several centuries earlier than the Renaissance Spanish picaresque novel*, presented second-rate personages, who represented different social strata; as well as not definitely bad or good generalized characters; created artistic reality and developed primitive social criticism, and all this was significant in the 12th century Arabic literature under the conditions of the supremacy of literary law.

For Cooperson good translation is domestication. The domesticated translation is mostly ideologized. Whether he realized this or not,, Cooperson also accented his own language. As Oxford Emeritus Prof. van Gelder marked, "Reader of Imposters learns all about English but not much about Arabic."

al-Hariri's Maqamat is a unique text, which was translated to show the opportunities of different languages in different ages. In the 21st century, it became the celebration of global English. American readers asserted it as a guidebook on linguistic deceit, which has to rescue English from its death in the Age of the Internet.

References:

- Blachère, R. (1989) al-Harīrī. The Encyclopaedia of Islam, Vol. VI, Leiden-New York-Köln: E.J.Brill.
- Dolidze, N. (2012), Arabic Maqāmāt and Spanish Picaresque Novel (Comparative analysis of al-Hamadānī's Maqāmāt and The Life of Lazarillo de Tormes and His Fortunes and Adversities by anonymous author), Homo Lokuens, Vol. 4, Multilingual Association Journal, Tbilisi: Universali.
- Cooperson, M. (2021), Note on the translation, Imposters by al-Hariri, NYU Press.
- Naddaf, AJ. (2021), Rebuilding that Old Tower of Babel, A Talk with Michael Cooperson, "Untranslatable", A series of talks about classical Arabic literature with AJ Naddaff.
- https://arablit.org/2021/09/27/rebuilding-that-old-tower-of-babel-a-talk-with-michael-cooperson/?fbclid=IwAR00Erd0ppqalbeUq77_KDZyZhU1kSJKZ7VtdjUzMm8fE8kocU_tpV7_UMQ
- Nicholson, R.A. (1962), A Literary History of the Arabs. Cambridge: Cambridge University Press.

„ადაბ“ განათლების საერთო სისტემათა
კონტექსტში
“ADAB” IN THE CONTEXT OF THE GENERAL EDUCATION
SYSTEM

ნანა ერგემლიძე
Nana Ergemlidze

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
Georgian Technical University

რეგიონალური კვლევების ცენტრი
Regional Research Center

საკვანძო სიტყვები: განათლება, თანვიირ, ყილმი, ადაბ, ედუბ.
Keywords: Education, Tanviir, Kilm, Adab, Edub.